

Et "misfoster" eller "udset fra moders liv"?

Paulus om sig selv

Finn Damgaard

Abstract: This article examines Paul's autobiographical remarks in Galatians 1:15 and 1 Corinthians 15:8. Whereas in Galatians 1:15 Paul argues that he was already appointed an apostle from the womb, in 1 Corinthians 15:8 he claims that he is not qualified to be called an apostle. The article discusses the contrast between these passages in light of the different situations which Paul addresses in the two letters. It is argued that Paul creatively alludes to Old Testament prophetic call narratives in these autobiographical remarks, and that he stresses different aspects of the prophetic call narratives, namely prophetic predestination and prophetic protest against God's call, as part of his different argumentative aims in the two letters.

Keywords: Gal 1:15 — 1 Cor 15:8 — Paul — Autobiographical remarks — Predestination — Prophetic call narratives

Indledning

Paulus var som bekendt ikke bleg for at bruge sig selv som eksempel i sine breve. Faktisk er hans selvbiografiske bemærkninger måske hans mest effektive retoriske virkemidler. "Efterlign mig, ligesom jeg efterligner Kristus" skriver Paulus eksempelvis i 1 Korintherbrev 11,1, og denne efterligning tog Paulus helt bogstaveligt. I 2 Korintherbrev hævder han ligefrem, at han altid bærer "Jesus' dødsproces" med i sin krop (2 Kor 4,10). Paulus' selvbiografiske bemærkninger er på ingen måde perifere ekskurser, de spiller en betydningsfuld rolle i brevene, idet de ofte demonstrerer for læserne, hvordan man skal leve i Kristus. Det er egentlig ikke så underligt, da brevgrenen i antikken blev anset for at inkarnere ens karakter. I værket *De elocutione*, som indeholder den første systematiske fremstilling af brevgrenen i den antikke

litteratur,¹ siges det således: ”Når man skriver et brev, tegner man næsten et billede av sin sjæl. Man kan godt se den skrivendes etos i andre genrer, men ingen steder så udtalt som i brevet” (§ 227).² Selvom det, som Pseudo-Demetrius her taler om, formentlig er at vise sin karakter gennem sin skriftlige formulering, så illustrerer citatet, at et brev netop blev forstået biografisk: ”Når man skriver om filosofiske og naturvidenskabelige problemstillinger i et brev”, siger Pseudo-Demetrius, ”så skriver man nok, men det er ikke et brev, man skriver”, for ”brevets intention er at være et sammenfattet udtryk for venskab, og det er en fremlæggelse av et enkelt emne i enkle ord” (§ 231). ”Brevet er nemlig en form for dialog” (§ 223) og ”en gave” (§ 224). Selvom Paulus’ *ethos* fornemmes overalt i hans breve, så er der imidlertid intet sted, hvor Paulus bryder tydeligere igennem end i sine selvbiografiske bemærkninger. Det er her, han vil vise, at han selv inkarnerer dét, som han prædiker. For de spredte selvbiografiske bemærkninger er selvfølgelig ikke med for deres egen skyld, de er skrevet med bestemte formål for øje, i nogle tilfælde for at forsvare eller styrke Paulus’ autoritet og i andre tilfælde for at underbygge den teologiske argumentation eller formane læserne til efterfølgelse. De forskellige formål spiller formentlig også ind på, hvordan Paulus omtaler sig selv i de forskellige breve. Særligt én af Paulus’ selvbiografiske bemærkninger påkalder sig opmærksomhed i forhold til temaet for denne bog, nemlig Galaterbrevet 1,15. Her skriver Paulus, at Gud udpegede ham fra moders liv. Det er en sprogbrug, der, som vi skal se, minder om Jeremias 1,5 og Esajas 49,1, og passagen er formentlig skrevet for at give læserne det indtryk, at Paulus’ apostelgerning var bestemt forud for hans fødsel. Der er her tale om en særlig form for præksistens, eftersom fokus ikke er på Paulus, men på hans apostelgerning. Begrebet præksistens er vel først og fremmest møntet på ting eller væsener (eftersom disse kan siges at eksistere, har de ud fra en ”forud”-tankegang altså også mulighed for at præksistere), hvorimod begivenheder ikke eksisterer i sig selv, men finder sted eller bliver planlagt; det, der her er tale om, er altså snarere prædestination,³ dvs. at Paulus’ rolle som apostel er forudbestemt af Gud (jf. også Hamerton-Kelly 1973, 3). I bredere forstand kunne man måske godt argumentere for, at det, som er forudbestemt af Gud, også præksisterer – på samme måde som vores tanker og følelser eksisterer. Jeg foretrækker dog at tale om prædestination her, men ser det altså som nært beslægtet med begrebet om præksistens. At Paulus

1. Værket er overleveret under Demetrius’ navn (4. årh. f. Kr.), men er sandsynligvis noget yngre.

2. Her i George Hinges oversættelse fra hjemmesiden: <http://www.glossa.dk/epistol/demetrios.html> (set 11.03. 2013).

3. Det samme prædestinerede fokus på *gerningen* frem for *personen* kan også findes i Moses’ himmelfart, hvor Moses bliver beskrevet som værende forudbestemt fra verdens begyndelse til at være mellemmand for pagten (*Ass Mos* 1,14).

hævder at være udpeget fra moders liv understreges yderligere ved, at han argumenterer for, at han hverken modtog evangeliet eller lærte det af noget menneske, men ved en åbenbaring af Kristus (Gal 1,12). I det følgende vil jeg undersøge, hvilken rolle den profetiske prædestinationstanke spiller i Galaterbrevet. Vi skal imidlertid ikke kun se på Galaterbrevet, men også på en passage i 1 Korintherbrev, der står i modsætning til passagen i Galaterbrevet. I 1 Korintherbrev argumenterer Paulus således for, at han overleverede, hvad han også selv havde modtaget, ligesom han kalder sig selv for et "misfoster" (1 Kor 15,8). Vi har altså her at gøre med to meget forskellige og måske ligefrem modstridende måder at præsentere sig selv på.

"Udset fra moders liv" (Gal 1,15)

Paulus' brev til galaterne er et fascinerede forsøg på krisehåndtering. Brevets anledning er den, at de hedningekristne menigheder, som Paulus selv har grundlagt, nu hastigt er ved at vende sig bort fra det evangelium, som han har forkyndt for dem (Gal 1,6-7). Andre Kristus-troende jøder har nemlig været på besøg i hans menigheder og har haft held til at overbevise (nogle af) galaterne om, at de bør lade sig omskære og leve efter Moseloven for at blive sande jøder og sande Kristus-troende. I sit forsøg på at håndtere krisen benytter Paulus sig af flere strategier. Fra en helt primitiv strategi: at forbande de besøgende Kristus-troende jøder langt væk, tale nedsættende om dem, ønske dem alt ondt og beskyldte dem for at have egoistiske motiver (Gal 1,9; 3;1; 5,12; 6,12-13) til en sofistikeret teologisk argumentation (Gal 3,1-5,1). Endelig har Paulus også en hel række selvbiografiske bemærkninger om sin egen apostelstatus, sit liv forud for sit kald og tiden umiddelbart efter (Gal 1,10-2,21). Det har været en udbredt forestilling i Paulus-forskningen, at Paulus forsvarer sin apostelstatus i brevet, fordi de besøgende Kristus-troende jøder har sået tvivl om den. Fremfor en sådan "spejl"-læsning af Paulus' selvbiografiske bemærkninger, ser jeg dem snarere som et led i Paulus' bevidste krisekommunikation (jf. også Lyons 1985, 96).⁴ De selvbiografiske refleksioner og anvendelsen af sig selv som eksempel er endnu en måde at forsøge at overbevise galaterne om gyldigheden af det evangelium, som Paulus har forkyndt til dem.

4. Lyons afviser helt "spejl"-læsningen som brugbar metode, idet en sådan læsning "does not give sufficient weight to the argumentative origins of Paul's denials and antithetical formulations", men i stedet lægger for meget vægt på "extra-textual assumptions" (Lyons, 1985, 96). For et forsøg på at opstille en række kriterier for "spejl"-læsninger, se Barclay 1987, 73-93.

Forum for Bibelsk Eksegese, vol. 18

Præeksistens, red. Kristian Mejrup, Søren Holst og Søren Feldtfos Thomsen

ISBN 978-87-635-4145-9 (print) 978-87-635-4441-2 (ebook)

© Museum Tusulanums Forlag og forfatterne 2012 (ebook 2016) www.mtp.dk

Som de fleste Paulus-fortolkere er enige om, må galaterne have haft et stærkt ønske om en jødisk identitet. Paulus' teologiske argumentation er således møntet på at overbevise galaterne om, at de allerede er blevet en del af det sande Israel (Gal 3,26-28), og derfor ikke behøver at lade sig omskære for at opnå denne identitet. Men det er ikke kun ved hjælp af sin teologiske argumentation at Paulus forsøger at vise, hvordan hans evangelium giver galaterne den identitet, som de så brændende ønsker sig. Beskrivelsen af hans egen apostelkaldelse, der til forveksling minder om den, som også blev brugt af flere af de gammeltestamentlige profeter, nemlig at Gud "havde udset mig fra moders liv (ὁ ἀφορίσας με ἐκ κοιλίας μητρός μου) og kaldet mig ved sin nåde (καὶ καλέσας διὰ τῆς χάριτος αὐτοῦ)" (Gal 1,15), tjener også til at understrege dette. I begyndelsen af Jeremias' Bog hedder det eksempelvis "Før jeg [Gud] dannede dig [Jeremias] i moders liv (ἐν κοιλίᾳ), kendte jeg dig, før du kom ud af moders skød (ἐκ μήτρας), helligede jeg dig; jeg gjorde dig til profet for folkene" (Jer 1,5) og i Esajas 49,1: "Hør mig [Esajas], I fjerne øer, lyt, I folk langt borte: Herren har kaldet mig fra moders liv, fra fødslen kaldte han mig ved navn (ἐκ κοιλίας μητρός μου ἐκάλεσεν τὸ ὄνομά μου)".⁵ Særligt Esajas-citatet er interessant, fordi citatets kontekst beskriver, hvordan profeten skal virke som "et lys for folkene, for at min [Guds] frelse skal nå til jordens ende" (Es 49,6) – et forhold som kan genfindes i Paulus' omtale af sig selv som bestemt til at "skulle forkynde evangeliet [...] blandt hedningerne" (Gal 1,16). Ved at portrættere sig selv som stående i den gammeltestamentlige profetiske tradition forsøger Paulus formentlig at legitimere sit budskab om, at galaterne allerede *er blevet* en del af det sande Israel. For ligesom prædestinationstanken i Jeremias' og Esajas' kaldelser ikke kun skal illustrere deres udvælgelse, men også garantere gyldigheden og pålideligheden af deres budskab, sådan skal Paulus' brug af prædestinationstanken her formentlig også vise, at han – i modsætning til modstanderne – ikke tilpasser sit evangelium efter mennesker. Det er således en helt central tanke i Galaterbrevet, at Paulus' status som apostel ikke er afhængig af noget menneske. Allerede i brevets åbning slår Paulus fast, at hans apostelstatus ikke er "fra mennesker", han er ikke "udsendt af et menneske, men af Jesus Kristus og Gud Fader" (Gal 1,1). Dermed "ligner" Paulus det evangelium, som er blevet forkyndt for ham, for heller ikke det er menneskeværk: "Jeg har ikke modtaget eller lært det af et menneske, men ved en åbenbaring af Jesus Kristus" (Gal 1,12). Paulus' prædestinerede upartiskhed står i diametral modsætning til eksempelvis Peter, som Paulus iscenesætter som den ultimative hykler (Gal 2,11-21). Peter bliver her et billede på de konkurrerende missionærer, der ændrer adfærd efter, hvad vej vinden blæser. For når de andre missionærer vil tvinge galaterne til omskæ-

5. Vedr. Paulus' brug af Jeremias og Esajas her, se eksempelvis Sandnes (1991, 59-68).

Forum for Bibelsk Eksegese, vol. 18

Præeksistens, red. Kristian Mejrup, Søren Holst og Søren Feldtfos Thomsen

ISBN 978-87-635-4145-9 (print) 978-87-635-4441-2 (ebook)

© Museum Tusulanums Forlag og forfatterne 2012 (ebook 2016) www.mtp.dk

relse, er det – påstår Paulus – ikke noget de virkelig mener, men noget de alene gør gældende for ”at skaffe sig anseelse i det ydre, blot for at undgå forfølgelse på grund af Kristi kors. For de, der lader sig omskære, holder ikke engang selv loven, men de vil have jer omskåret for at kunne være stolte af det, der sker på jeres krop” (Gal 6,12-13).⁶ Paulus’ polemiske karakteristik af modstanderne skal selvfølgelig læses i lyset af hans selvbiografiske bemærkning om, at han selv ”til overmål forfulgte Guds kirke og ville udrydde den” (Gal 1,13). Det er således ikke uden ironi, at Paulus her karakteriserer sine modstandere som nogle, der i deres iver for at undgå dem, der – ligesom Paulus gjorde tidligere – forfølger Guds kirke, i stedet er ved at ødelægge den menighed, som den tidligere forfølger har opbygget.

Paulus’ brug af prædestinationstanken i Galaterbrevet er altså først og fremmest et retorisk virkemiddel. Ved hjælp af denne tanke iscenesætter han en guddommelig udvælgelse, der er med til at garantere gyldigheden og pålideligheden af hans apostelstatus og hans evangelium. Ved at gøre brug af en forestilling om guddommelig forudbestemmelse forsøger Paulus at fremstille de konkurrerende missionærer som nogle, der sætter sig op imod Gud, som forud havde udset Paulus til at skulle forkynde evangeliet blandt hedningerne.

Selvom man med god ret kan sige om Paulus, at han havde et standpunkt (at forfølge de Kristus-troende menigheder), til han tog et nyt (selv at grundlægge disse menigheder), er det – i hans egen selvforståelse – altså ikke ham, der er en vindbøjtel. Hans ændrede adfærd var ikke udtryk for hykleri, for også hans forfølgelse af de Kristus-troende menigheder var begrundet i hans ønske om at ære Gud (Gal 1,14).

At Paulus formentlig havde succes med sit brev til galaterne, viser det faktum, at brevet blev bevaret. Det er selvfølgelig ikke til at sige, hvilke argumenter der har vejet tungest blandt galaterne, men umiddelbart virker brugen af den profetiske prædestinationstankegang som et effektivt retorisk virkemiddel.

Et ”misfoster” (1 Kor 15,8)

Brevet til korintherne er endnu et eksempel på krisehåndtering fra Paulus’ hånd. Hovedanliggendet med brevet er at forsone de mange forskellige fraktioner, som tilsyneladende er opstået i menigheden. I 1 Kor 1,10 anslår Paulus således brevets tema: ”Men jeg formaner jer, brødre, ved vor Herre Jesu Kristi navn, til at enes, så der ikke er splittelser iblandt jer, men så I holder sammen i tanke og sind”. Det

6. I modsætning til disse missionærer, som altså formentlig har undgået forfølgelse (ellers vil Paulus’ polemik ikke give mening), fremstiller Paulus sig selv, som én, der nu bliver forfulgt (Gal 5,11).

er imidlertid ikke muligt præcist at udkrystallisere, hvad de forskellige fraktioner har stået for, eftersom Paulus ikke skelner imellem dem. Som L. L. Welborn har argumenteret for, så afviser Paulus ”to analyze the opinions of the various factions, but speaks to the community as a whole, as though all the parties had coalesced in his mind” (1987, 89). Paulus ser ud til at være mere optaget af det forhold, at der overhovedet er opstået fraktionsdannelser i menigheden, end af at forsøge at skelne mellem de enkelte fraktioner og deres respektive positioner. Dette betyder ikke, at Paulus ikke argumenterer imod de positioner, som han er uenig i, eller at han ikke forsøger at mægle imellem de forskellige synspunkter, men han er altså ikke interesseret i at skelne, hvem der har ment hvad. Dette er vigtigt for at forstå, hvorfor Paulus her beskriver sin apostelgerning på en ganske anderledes facon end i Galaterbrevet. Den passage, vi skal se på, indgår i Paulus’ argumentation overfor dem i menigheden, som mente, at der ikke findes nogen opstandelse fra de døde (jf. 1 Kor 15,12). Paulus argumenterer her for, at der findes en opstandelse, fordi Kristus er opstået fra de døde. Det er imidlertid ikke denne argumentation, som jeg vil opholde mig ved, men hvordan han karakteriserer sin apostelgerning som et led i denne argumentation:

Jeg overleverede jer nemlig først og fremmest, hvad jeg også selv har modtaget: at Kristus døde for vores synder efter Skrifterne, at han blev begravet, at han opstod på den tredje dag efter Skrifterne, og at han blev set af Kefas og dernæst af de tolv. Dernæst blev han set af over fem hundrede brødre på én gang, de fleste af dem er endnu i live, men nogle er sovnet hen. Dernæst blev han set af Jakob, siden af alle apostlene. Men sidst af alle blev han også set af et misfoster (ὡσπερ εἰ τῷ ἐκτροώματι) som mig; for jeg er den ringeste (ὁ ἐλάχιστος) af apostlene, ikke værdig (οὐκ ἱκανός) til at kaldes apostel, fordi jeg har forfulgt Guds kirke. Men af Guds nåde er jeg, hvad jer er, og hans nåde imod mig har ikke været forgæves; jeg har arbejdet mere end nogen af dem, det vil sige ikke jeg, men Guds nåde, som har været med mig; men hvad enten det nu er mig eller de andre: Sådan prædiker vi, og sådan kom I til tro. (1 Kor 15,3-11)

I modsætning til Galaterbrevet, hvor Paulus slog fast, at han ”ikke har modtaget eller lært det [evangeliet] af et menneske, men ved en åbenbaring fra Jesus Kristus” (Gal 1,12), så argumenterer han her for, at han ikke modtog evangeliet ved en åbenbaring, men gennem andre menneskers vidnesbyrd, sådan som de følgende kerygmatiske sætninger indikerer. Godt nok blev Kristus også set af Paulus, men som den sidste og ringeste af apostlene. I modsætning til Galaterbrevet, er det altså

ikke åbenbaringen, som er grundlaget for Paulus' forkyndelse her i 1 Korintherbrev, det er derimod den tradition, som han har fået overleveret. Denne forskel giver sig også udslag i den ændrede måde, Paulus nu beskriver Peter på: Mens han i Galaterbrevet var hyklerin *par excellence*, er han her i 1 Korintherbrev det første opstandelsesvidne, og dermed den positive modsætning til Paulus, som er den sidste i rækken, fordi han har forfulgt Guds kirke. At Paulus forfulgte Guds kirke fremgik også af Galaterbrevet, men hvor prædestinationstanken ligesom satte parentes om det forhold i Galaterbrevet, fordi Paulus allerede fra moders liv var udpeget af Gud, tillægger Paulus her forfølgelsen langt større vægt, idet han slår fast, at han på grund af sin forfølgelse af Guds kirke egentlig ikke er værdig til at kaldes apostel, og allervigtigst: I stedet for at hævde at han er udpeget fra moders liv, beskriver Paulus nu sig selv som et "misfoster" (ἐκτρώμα) (1 Kor 15,8). Den præcise betydning af ἐκτρώμα, som er et *hapax legomenon* i Det Nye Testamente, er omdiskuteret. Ordet, der er afledt af ἐκτιτρώσκειν (at abortere), forekommer sjældent i antik græsk litteratur. Men på baggrund af dets forekomster foreslog Johannes Munck tilbage i 1959 følgende to fortolkninger: Hvis man antager, at Paulus med udtrykket henryder til sin tidligere rolle som forfølger af kirken, udtrykker ὡσπερὶ τῷ ἐκτρώματι, at Paulus er det usleste af alle mennesker, og derfor at sammenligne med et misfoster. Det er denne betydning, der ligger bag den danske oversættelse fra 1992. Som Munck anførte, er udtrykket da muligvis et miniaturecitat fra Septuaginta, hvor ordet bruges i en lignende betydning i Jobs Bog 3,16 og Prædikerens Bog 6,3. Alternativt foreslog Munck, at *tertium comparationis* kunne være det ufuldstændige ved et embryon: På samme måde som et embryon endnu ikke er fuldbåret, havde Paulus endnu ikke udviklet sit egentlige potentiale, da han blev apostel (Munck 1959, 190). I forlængelse af dette har George W. E. Nickelsburg og Markus Schaefer siden hen argumenteret for, at når Paulus her bruger ordet ἐκτρώμα, skal det ses i lyset af hans selvforståelse som prædestineret udvalgt, som kommer til udtryk i Gal 1,15. Ved at blive i fødselsmetaforikken viser Paulus, at han ikke mente, han levede op til denne udvælgelse, så længe han forfulgte Guds kirke (Nickelsburg 1986, 204, se også Schaefer 1994, 217). Denne fortolkning er imidlertid metodisk problematisk, fordi den baserer sig så ensidigt på en tankegang om prædestineret udvælgelse, som ikke findes i 1 Korintherbrev. Nickelsburg og Schaefer kommer dermed til at importere en argumentation fra Galaterbrevet, som er helt fremmed for den måde Paulus skildrer sig selv på i 1 Korintherbrev. Ligesom i Galaterbrevet griber Paulus godt nok til en sprogbrug, der er associeret med fødsel, men det gør han ikke for at betone sin prædestinerede udvælgelse, men derimod for at fremhæve sin fejlagtige forfølgelse af Guds kirke. Harm W. Hollander og Gijsbert E. Van der Hout har argumenteret overbevisende for, at Paulus' sammenligning af sig selv med et ἐκτρώμα

baserer sig på en jødisk tradition, hvor ordet som regel også bruges metaforisk i en *simile*-konstruktion. Ligesom det er tilfældet i 1 Kor 15,8 (ὡσπερ) introduceres denne stilfigur med ord som ὡσεί, ὡσπερ og ὡς i en række gammeltestamentlige tekster.⁷ I alle disse tekster refererer ordet således til personer, "who are in a deplorable position and whose lives are miserable and worthless" (Hollander & Van der Hout 1996, 231). Ifølge Hollander og Van der Hout skal selvbetegnelsen ἔκτρομα ses i lyset af 1 Kor 15,8-10, som de læser som refererende til det typiske gammeltestamentlige profet-motiv, hvor profeten protesterer imod sin udvælgelse ved at pege på sin utilstrækkelighed (1996, 234-336). Ved at betegne sig selv som ἔκτρομα fremhæver Paulus sin egen utilstrækkelighed på samme måde, som han gør med udtrykkene ὁ ἐλάχιστος og οὐκ ἰκανός. Paulus' påstand om at han "ikke er værdig (οὐκ ἰκανός) til at kaldes apostel" (1 Kor 15,9) spiller sandsynligvis på 2 Mos 4,10 i Septuaginta, hvor Moses i fortællingen om den brændende tornebusk netop indvender, at han ikke er ἰκανός og dermed ikke er den rette til at blive sendt til Faraos for at føre israelitterne ud af Egypten. Som jeg har argumenteret for andetsteds (Damgaard 2013, 86-107), er det imidlertid ikke kun dette typiske profet-motiv, der er på færde i Paulus' Moses-allusion. Moses-fortællingerne spiller nemlig en grundlæggende rolle som intertekster for 1 Korintherbrev, formentlig fordi disse fortællinger i Paulus' samtid blandt andet blev brugt i relation til tidens politiske diskussioner om enighed og fraktionsdannelser. Allusionen til Moses i 1 Kor 15,9 skal også forstås i det lys. Ligesom eksempelvis Josefus senere i sine *Jødiske Antikviteter* tegner et billede af Moses som en, der kæmper for at opretholde ὁμόνοια på trods af israelitternes gentagne oprør, sådan iscenesætter Paulus også sig selv som det modsatte af en intrigemager i 1 Korintherbrev: "Selv prøver jeg altid at være alle til behag og søger ikke mit eget bedste, men de andres, for at de kan frelses" (1 Kor 10,33) og "Jeg er blevet svag for de svage for at vinde de svage. Alt er jeg blevet for alle for i det mindste at frelse nogen" (1 Kor 9,22) (Damgaard 2008, 238-241).⁸ Paulus' 'løsning' på fraktionsdannelserne i korinthermenigheden er således blandt andet at appellere til Moses-fortællingernes mange historier om fraktionsdannelser (1 Kor 10,1-13). For som Paulus konkluderer, skete "alt dette [...] med dem

7. 4 Mos 12,12 og Job 3,16 i Septuaginta, Sl 57,9 i Aquilas, Symmachus' og Theodotions oversættelser og Es 14,19 i Symmachus', jf. Hollander & Van der Hout 1996, 230.

8. Paulus' brug af Moses i 2 Korintherbrev kunne dog tyde på, at han ikke havde succes med brugen i 1 Korintherbrev (se hertil Damgaard, 2013, 100-107).

[israelitterne], for at de skulle være advarende eksempler, og det blev skrevet for at vejlede os, til hvem tidernes ende er nået” (1 Kor 10,11).⁹

Paulus’ selvbiografiske brudstykker i 1 Kor 15,3-11 er altså nøje tilpasset brevet retoriske situation. Når Paulus her fremhæver sig selv som ”den ringeste af apostlene”, er det ikke for at udbrede sig om en evt. dårlig samvittighed, men snarere for at portrættere sig selv i overensstemmelse med et af de centrale temaer i brevet, nemlig at ”det, som verden ser ned på, og som ringeagtes, det som ingenting er, udvalgte Gud” (1 Kor 1,28) (og altså ikke, som flere ”spejl”-læsninger har gjort gældende, udtryk for at nogle af Paulus’ modstandere har brugt *ἐκτρομα* i relation til Paulus).¹⁰ Som Jack T. Sanders har argumenteret for, skal vi formentlig også finde grunden til Paulus’ forskellige selvbiografiske fremstillinger i Galaterbrevet og 1 Korintherbrev i de forskellige situationer, som fremstillingerne indgår i (1966, 339). Mens det således er den jødiske tradition (i form af omskærelse), som er problemet i Galaterbrevet, er det fraktionsdannelser og stridigheder omkring blandt andet gudstjenesten og det kristne liv, der er problemet i 1 Korintherbrev. Og mens Paulus i Galaterbrevet så at sige overtrumfer traditionen ved at argumentere for, at hans apostelgerning er forudbestemt på samme måde som de gamle profeters, og at det derfor er ham, som galaterne skal følge, fremfor de konkurrerende missionærer, er det straks vanskeligere for Paulus i 1 Korintherbrev at fremhæve sin egen unikke åbenbaring, eftersom han her forsøger at gøre op med fraktionsdannelser for i stedet at fremhæve den fælles tradition (eksempelvis i forhold til de døde opstandelse). Når Paulus derfor fremhæver overensstemmelsen mellem det evangelium, som han forkynder, og det, som han selv har modtaget (1 Kor 15,1-3), tjener det altså til at understrege hans pointe om at holde sammen i tanke og sind (jf. 1 Kor 1,10).

9. Apropos denne bogs tema, så gør Paulus også brug af en slags prædestinationstanke her, idet det altså var forudbestemt, at det, der skete med israelitterne, skete for at de kunne være advarende eksempler.

10. Disse ”spejl”-læsninger har som regel taget udgangspunkt i, at Paulus refererer til *ἐκτρομα* i bestemt form (se eksempelvis Fridrichsen, 1938, 80). At Paulus blev kaldt *ἐκτρομα* af sine modstandere skulle enten være en hentydning til, at han havde forfulgt Guds kirke, og derfor var et ”monster”, eller et spil på hans navn (*paulus*, ”den lille”, hvorfor Paulus da også i *Paulus’ og Theklas Gerninger* kap. 3, foruden at være skaldet, krumbenet og kraftig med sammenvoksede øjenbryn og en ret fremtrædende næse beskrives som ”lille af vækst”), idet *ἐκτρομα* i enkelte (men post-Paulinske!) kilder bruges om dværge. Som Hollander og Van der Hout fornuftigt anfører, skal den bestemte artikel nok blot forstås i en generisk betydning (1996, 232, note 31).

Afslutning

Paulus' selvbiografiske bemærkninger i såvel Galaterbrevet som 1 Korintherbrev kan begge læses som eksempler på krisekommunikation. De to breve afspejler imidlertid forskellige kriser, som kræver forskellige svar. Når Paulus i Galaterbrevet gør brug af en profetisk prædestinationstanke i sine selvbiografiske bemærkninger og fremhæver, at hans evangelium ikke er fra mennesker, men fra Gud, skal det formentlig ses som et forsvar for hans apostelgerning, som er kommet under pres. I 1 Korintherbrev derimod, argumenterer Paulus for, at hans evangelium er et led i en lang traditionskæde. Selvom Paulus også i 1 Korintherbrev understreger, at han er, hvad han er, i kraft af Guds nåde (1 Kor 15,10), og at han er kaldet til at være "Kristi Jesu apostel ved Guds vilje" (1 Kor 1,1), argumenterer han imidlertid ikke for, at hans apostelgerning er prædestineret. Tværtimod, fristes man til at sige, fremhæver han i stedet sig selv som et "misfoster" – den ringeste af apostlene, ikke værdig til at kaldes apostel. Dermed alluderer Paulus, ligesom i Galaterbrevet, til et gammeltestamentligt profet-motiv, men et noget andet motiv end det, vi fandt i Galaterbrevet: nemlig forestillingen om profetens (og nok i særlig grad Moses') protest og fremhævelse af egen utilstrækkelighed i mødet med Guds kaldelse. Dermed indskrives Paulus sig selv i en "ny" Mosesfortælling, hvor opgøret med strid og kiv er helt centralt. Såvel den profetiske prædestinationstanke i Galaterbrevet som den profetiske selvundervurdering i 1 Korintherbrev tjener altså begge som retoriske virkemidler i Paulus' krisehåndtering.

Litteraturliste

- Barclay, J. M. G., 1987, 'Mirror-Reading A Polemical Letter: Galatians As A Test Case', *Journal for the Study of the New Testament* 31, 73-93.
- Damgaard, F., 2008, 'Brugen af Mosesfortællingerne hos Paulus og Josefus – i lyset af antikkens politiske ideal om "enighed"', *Dansk Teologisk Tidsskrift* 71, 224-241.
- Damgaard, F., 2013, *Recasting Moses: The Memory of Moses in Biographical and Autobiographical Narratives in Ancient Judaism and 4th-Century Christianity*. Early Christianity in the Context of Antiquity 13, Frankfurt am Main: Peter Lang.
- Fridrichsen, A. 1938, 'Paulus Abortivus. Zu 1 Kor. 15,8', *Symbolae philologicae O. A. Danielsson octogenario dicatae*, red. Axel Nelson, Uppsala: Lundequist, 79-85.
- Hamerton-Kelly, R. G., 1973, *Pre-Existence, Wisdom and The Son of Man. A Study of the Idea of Pre-Existence in the New Testament*, Cambridge: Cambridge University Press.

- Hinge, G., 'Pseudo-Demetrios Περὶ ἐρμηνείας §§223-235', <http://www.glossa.dk/epistol/demetrios.html>, set 11.3.2013.
- Hollander, H. W. & G. E. Van der Hout. 1996, 'Paul Calling himself an Abortion: 1 Cor. 15:8 within the Context of 1 Cor 15:8-10', *Novum Testamentum* 38, 224-236.
- Lyons, G., 1985, *Pauline Autobiography: Toward a New Understanding*, Society of Biblical Literature, Dissertation Series, Atlanta: Scholars Press.
- Munck, J. 1959, 'Paulus Tanquam Abortivus (1 Cor. 15:8)', i *New Testament Essays*, red. A. J. B. Higgins, Manchester: Manchester University Press, 180-193.
- Nickelsburg, G. W. E., 1986, 'An Ἐκτρωμα, Though Appointed from the Womb: Paul's Apostolic Self-Description in 1 Corinthians 15 and Galatians 1', *Harvard Theological Review* 79, 198-205.
- Sanders, J. T., 1966, 'Paul's "Autobiographical" Statements in Galatians 1-2', *Journal of Biblical Literature* 85, 335-343.
- Sandnes, K. O., 1991, *Paul – One of the Prophets?*, Wissenschaftliche Untersuchungen zum Neuen Testament 2. Reihe 43, Tübingen: Mohr Siebeck.
- Schaefer, M. 1994, 'Paulus, "Fehlgeburt" oder "Unvernünftiges Kind"? Ein Interpretationsvorschlag zu 1 Kor. 15,8', *Zeitschrift für die neutestamentliche Wissenschaft und die Kunde der älteren Kirche* 85, 207-217.
- Welborn, L. L., 1987, 'On the Discord in Corinth: 1 Corinthians 1-4 and Ancient Politics', *Journal of Biblical Literature* 106, 85-111.